

Петро ЗБОРОВСЬКИЙ

Дзвонарі і дзвони Бойківщини на прикладах Турківського району Львівської області (поновлення традиції)

*І кличуть грішних до молитви
важкі, тягучі звуки дзвону.
Вальтер Скотт «Дикий мисливець»*

Привернута увага до дзвонарських звичаїв у парафіях Турківського району, описані деякі види церковних дзвонів.

Ключові слова: Бойківщина, Турківський район Львівської області, Служба Божа, дзвони, дзвонар, обряд дзвоніння, дзвіниці.

Християнство прийшло в Галичину у IX столітті. У 862 році Моравський князь Ростислав (до складу Великоморавського князівства входила тоді й Галичина та Волинь) направив посольство до візантійського імператора Михайла з проханням надіслати до Галичини місіонерів. Тими місіонерами були великі просвітителі Кирило і Мефодій. Одержавши дозвіл імператора і благословення патріарха Константинопольського, просвітителі пішли до Риму і одержали благословення Папи. Тоді ще не було поділу на православних і католиків і Галичина входила в зону адміністративного впливу Ватикану. Одержавши благословення Папи, Кирило і Мефодій прийшли у Галичину, де на той час вже проповідували німецькі і франконські місіонери. Сталось це 863 року. Німецькі і франконські місіонери проповідували слово Боже латиною, яку не розуміли галичани. Кирило і Мефодій скоро ввійшли у мовно-культурний простір Галичини, переклали Святе Письмо українською мовою і тоді слово Боже стало доступним для усіх галичан¹. Відтак до нашого краю прийшли церкви, дзвіниці й дзвони. І сталось це більш як на сто років

до того, як Володимир Великий охрестив Русь у 988 році.

Бойківщина здавна славилася неповторною архітектурою дерев'яних церков, а разом з ними зароджувалась і традиція церковних дзвонів. Перші дзвони у Галичині з'явилися у XIII столітті. Іпатієвський літопис від року 1259 говорить про те, що король Данило привіз один дзвін з Києва до церкви Святого Іоанна Златоустого в м.Холм, а інший відлив тут же. Дзвони у храмах Турківщини були спроваджуваними. Лише двічі у селі Гнила (тепер Карпатське) у 1772 році і в селі Верхнє Гусне у 1890 році були відлиті дзвони. Майстри і метал були спроваджені. Християнство скоро поширилось у Галичині, а відтак склались і традиції церковного дзвоніння.

На час приходу на наші терени радянської влади у вересні 1939 року в усіх селах були церкви, дзвіниці, дзвони і дзвонарі. Кожна громада мала не менше як три дзвони і кількох вправних дзвонарів. Село споконвіку живе своїм одвічно розміреним життям і лише великі політичні та соціальні зрушення можуть примусити селянина дивитись на світ інакше. Такими зрушеннями і були Перша та Друга світові війни та прихід радянської влади. У Першу світову війну австрійська влада забирала дзвони для потреб війська. У міжвоєнний період люди поновили свої звукові святощі у храмах. У Другій світовій війні німці також відбирали дзвони для потреб свого війська. Бойки, навчені подіями Першої світової, у часі Другої світової свої дзвони ховали. Деякі села відкуповувались здачею брухту кольорового металу, переважно гільзами від снарядів. По закінченні війни більшість храмів було замкнено і знято з реєстрації. А там, де храми не були замкнені, користуватись дзвонами заборонялось. Це вважалось пропагандою релігії і каралось законом того часу.

Так тривало до 1988 року. У цей час люди почали потихеньку відкупувати свої дзвони і заносити їх до дзвіниць. Робилось це вночі,

таємно. Щоправда, у багатьох селах люди донині не можуть віднайти свої давні звукові святині, адже ті, хто їх ховав, давно відійшли в інший світ і забрали з собою таємницю дзвонів. Так сталося у Нижніх Турочках, Верхньому, Гусному та ін.

Лежать вони у землі і ще довго лежатимуть, аж поки випадок або природні чинники не відкриють їх людям.

Дзвони, як і люди, мають свою долю, своє ім'я, своїх хресних. Імена тільки чоловічі. Хресними є люди – фундатори придбання дзвонів. А там, де дзвони купувала громада, давали їм імена святих, яких особливо шанує спільнота села.

Інколи дзвони мають ще й «душу». У селі Зубриця під час війни німці забрали три дзвони, залишивши для села один. Коли наступного дня дзвонар задзвонив тим дзвоном, що залишився, то почув, що дзвін є неякісним. Уважно оглянувши дзвін, він побачив на ньому тріщину. Люди витлумачили цю обставину так: дзвін лопнув від жалю за «побратимами». По кількох днях селяни зуміли підкупити поліцаїв і забрати свої звукові святині. Лиш їх не повернули до дзвіниці, а закопали в лісі. По війні їх відкопали і повісили на своє місце. А коли задзвонили усіма дзвонами, то і «калічка» зазвучав якісно, мелодійно. Люди казали, що то від радості з приводу повернення «побратимів».

А в селі Закіпці був такий випадок. Дзвонар, який служив при церкві понад тридцять літ, помер. У день похорону, коли поховальний обряд було скінчено, дзвони несподівано задзвонили самі по собі. Звучання їх було тихим і сумним. Люди витлумачили це явище, як сум дзвонів за своїм дзвонарем.

Так сталося, що тривале (понад півстоліття) невикористання дзвонів, зміна поколінь людей, втрата церковних документів призвели до того, що люди забули, як охрещені їх дзвони. Адже якщо

дзвони охрещені, то перехрещувати їх не годиться, тому і рідко яка громада пам'ятає імена своїх дзвонів. Серед тих, хто зберіг імена своїх звукових святощів, є громади сіл Розлуч, Хащів, Шандровець, Верхні Турочки та ін. Є села, де дзвони зовсім не хрещені. Біда була не тільки з дзвонами, а й з дзвонарями. Там, де церква залишалась чинною і можна було хоч колись подзвонити, ще так-сяк зберігалась традиція дзвонарства, а там, де церкви були замкнені, а дзвони заховані (саме таких церков була переважна більшість), – дзвонарські традиції повідмирили. Зараз триває процес відродження дзвонарських звичаїв вже новим поколінням людей.

Вірян скликають до Служби Божої за допомогою дзвонів. Кількість дзвонів буває різною, від одного до восьми, а інколи і більше. На Турківщині церковні громади мають не більше чотирьох дзвонів. Перший – великий або благовіст, другий – поліелейний, третій – повсякденний, і четвертий – закличний або задзвонний. У недільні і святкові дні, коли відбуваються всеношні Служби, повідомляти про них, а також пізню літургію треба у великий дзвін (благовіст) і допомагати йому тридзвоном у всі інші дзвони. У недільні і святкові дні до ранньої літургії і у дні Богородичних свят сповіщають у поліелейний (другий) дзвін і тридзвонять другим, третім і четвертим дзвонами. У всі інші дні сповіщає про Службу повсякденний (третій) дзвін і тридзвонять у третій і четвертий дзвони. Таким є церковний канон. Насправді дзвонарі не завжди дотримуються його. По-перше, не у кожній церкві є чотири дзвони, по-друге, дзвонарів ніхто не вчить і вони здійснюють дзвін на свій розсуд.

На Турківщині спостерігається дві часові традиції сповіщати про Службу Божу. В одних селах дзвони про Службу сповіщають напередодні ввечері, тобто у суботу. В інших селах – за годину до

Служби, тобто в неділю зранку. Способи дзвоніння у різних церквах різні. Це залежить від кількості дзвонів (від 1 до 4) і від фантазії самого дзвонаря, і від способу здійснення дзвону. Дзвонять двома способами: латинським і православним. Латинський (католицький) спосіб полягає у тому, що дзвонар за допомогою шнурів розхитує сам дзвін і той ударяється об внутрішній стержень, який у цьому випадку зветься «язичок». Православний спосіб полягає у тому, що шнур прив'язаний не до дзвону, а до внутрішнього стержня, і у тому випадку він зветься «біло» або «калатало», бо ним б'ють у дзвін. Саме латинська традиція дзвону поширена у церквах Турківщини.

У селі Верхнє Висоцьке дзвонів три. Дзвонар Роман Гембич, 1925 р.н., освіта 4 класи, скликає на Службу напередодні ввечері. Починає великим дзвоном у дві криси одиночними ударами. Кількість ударів довільна. Потім залучає малий та середній дзвони в одну крису. Графічно це виглядає так:

У день Служби, за півгодини до неї:

У селі Мала Волосянка дзвонів три. Дзвонар Омельян Демчишак, 1942 р.н., освіта середня. На скликання дзвонить за годину до Служби.

Перед початком Служби

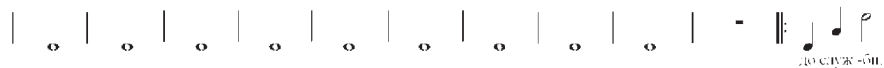
Село Карпатське. Дзвонів два. Дзвонар Василь Потюк, 1941 р.н., освіта 7 класів. На скликання починає більшим дзвоном, одиночними ударами і при цьому промовляє: «Ходи сюди», і так кілька разів. Потім залучає малий дзвін. Дзвонить мовчки і у кінці, як і спочатку. Графічно це виглядає так:

Перед початком Служби дзвонить малим тричі одностороннім ударом, потім підключає більший дзвін.

Село Матків. Дзвонів три. Дзвонар Йосип Миньо, 1958 р.н., освіта середня. Скликають вірян у день Служби за годину до початку. Дзвонар тричі хреститься і мовить «Господи Боже помагай». Потім дев'ять ударів у великий дзвін, ніби тричі перехрестився. Далі залучає два менших дзвони і при цьому промовляє «До Служби».

Місто Турка Горішня. Дзвонів два. Дзвонар Петро Годованець, 1961 р.н., освіта середня. Дзвонить до 10 хвилин, при тому промовляє «До храму». Графічно це виглядає так:

Село Вовче. Церков – дві, в обох дзвонять на скликання напередодні Служби:

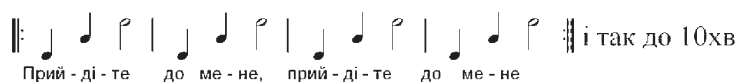

Село Хашців. Дзвонів чотири. Дзвонар Іван Довгий, 1951 р.н., освіта середня, походить з династії дзвонарів (прадід, дід і вуйко були дзвонарями). Іван Довгий дзвонар-віртуоз. Дзвонить один чотирма дзвонами мовчки і безсистемно. Стоїть на правій нозі, лівою ногою розхитує великий дзвін, лівою рукою дзвонить у другий дзвін, правою – у два менших (долонею і ліктем).

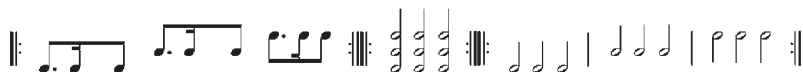
Село Боберка (Нижній кінець). Дзвонів три. Дзвонар Максим Медвідь, 1934 р.н., освіта початкова. На скликання до Служби вдаряє у всі дзвони почергово і при цьому примовляє «Прийдіте». Графічно це виглядає так:

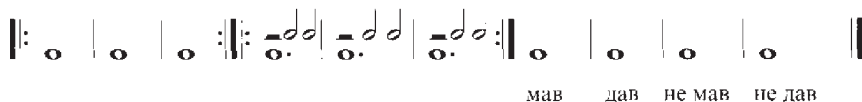
Село Явора. Дзвонів три. Дзвонар Андрій Леньо, 1919 р.н., освіта 5 класів. Скликає за годину до Служби, примовляючи «Прийдіте до мене». Графічно то виглядає так:

Перед початком Служби

У селі Бітля дзвонар Микола Сверлович, 1934 р.н., освіта початкова. Б'є 50 разів у великій дзвін поодинокими ударами на схід сонця, ніби промовляє п'ятдесятий псалом. Потім залучає ще два дзвони і так дзвонить за допомогою шнурів до 10 хвилин. Закінчує також поодинокими ударами на схід сонця і при тому мовить:

і так весь час до кінця дзвоніння.

У селі Розлуч – дзвонар Василь Шугало, 1924 р.н., освіта 4 класи, розділяє звучання на дві частини. Перша за півгодини до Служби дзвонить трьома дзвонами (крім великого, Благовіста) одночасно і безсистемно, ударяючи билом на два боки. Тривалість звучання до 5 хвилин. Так скликає людей до церкви. Перед початком Служби дзвонять два дзвонарі. Один дзвонить великим дзвоном, а другий трьома меншими. Так дзвони звучать 1,5–2 хвилини. Дзвони давні, якісні, підібрані під струни скрипки, тобто мають квінтовий стрій: соль, ре, ля, мі.

Село Верхнє. Дзвонар Ілько Дяків, 1927 р.н., освіта 4 класи. Дзвін один. Інші забрали німці. Сповіщає людей про Службу,

ударяючи у дві криси впродовж 10 хвилин. Перед самою Службою – так само, лише 1-2 хвилини.

Село Нижнє. Дзвонар Григорій Захаревич, 1930 р.н., освіта 7 класів. Скликає на Службу, ударяючи тричі на схід сонця, ніби хреститься, а потім приєднує ще один дзвін з двостороннім ударом. Графічно це виглядає так:

Таке звучання триває 5–7 хвилин. Перед самою Службою, наче закликаючи людей до уваги, дзвонить протягом кількох секунд зв'язкою з 4-х малих дзвоників, безпосередньо у храмі.

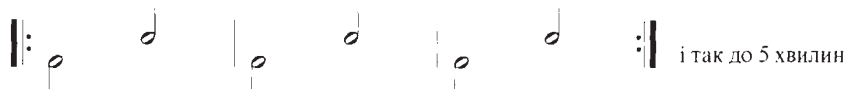
Село Сянки. Дві церкви і два дзвонарі: Іван Яворський, 1958 р.н., освіта середня спеціальна і Михайло Василечко, 1950 р.н., освіта середня. Кожна з церков має по одному дзвоні. Дзвони сучасні, не-якісні, не хрещені, за півгодини до початку Служби дзвонять у дві криси по 5-7 хвилин. Перед початком Служби – до 1 хвилини.

Село Боберка. Дві церкви. Дзвонарі Максим Медвідь, 1934 р.н., освіта 4 класи і Лука Славич, 1924 р.н., освіта 8 класів. Кожна з церков має по два дзвони:

Перед початком Служби так само, лише тричі. Так дзвонять у нижньому кінці, у верхньому на оповіщення дзвонять так само, а перед початком Служби дзвони вже не чіпають, а на знак уваги кілька секунд дзвонять зв'язкою малих дзвіночків безпосередньо в церкві.

Село Верхня Яблунька. Дві церкви. Дзвонарі Василь Коклах, 1934 р.н., освіта 2 класи і Микола Середич, 1938 р.н., освіта 4 класи. Дзвонять на скликання до Служби однаково, почергово ударяючи у великий і середній дзвони.

Перед початком Служби, на знак уваги, використовують ручну зв'язку дзвіночків і дзвонять кілька секунд.

Місто Турка (середня). Дзвонар Михайло Кузьмин, 1921 р.н., освіта 4 класи. На Службу дзвонить трьома дзвонами за допомогою шнурів, при цьому промовляє: «Отче наш», «Богородице Діво» і «Вірую». Просить Бога, щоби допоміг оповістити людей про початок Служби Божої.

Село Шум'яч. Дзвонар Петро Бойко, 1949 р.н., освіта 8 класів. На Службу скликає так: кілька ударів у малий дзвін (кількість довільна), потім пауза. Відтак кілька ударів почергово у два дзвони, пауза, і кілька ударів у два дзвони разом.

Похоронний дзвін

При здійсненні панахиди роблять повільні одиночні удари у великий дзвін, а як співають «Вічная пам'ять» – дзвін у всі дзвони, без перерви «понад край». Так вимагає канон, а в житті буває інакше.

При похороні дзвонять тричі: коли родина сповіщає про біду і бере з церкви світло; коли жалобна процесія наближається до церкви, і коли виносять тіло з церкви до місця вічного спочинку.

Це традиція. А бувають і відхилення від неї. Похоронний дзвін – це прадавня традиція прощання небіжчика зі світом: з родиною, з рідним селом, з довкіллям, з сонцем і вітром. Цей дзвін є індивідуальним, бо адресований тій особі, яка пішла з життя, і як нагадування усім, що ми не вічні. Відповідно до кількості дзвонів і фантазії дзвонаря, дзвін буває різним: у одних селах дзвонять так, як і на Службу, у дві криси, у інших – ударяють в одну крису. Мовляв, як іде хто на Службу, то у нього є дві дороги: до церкви і додому. А небіжчик має лише одну дорогу. Вороття йому немає. Поки тіло є вдома, – до нього ставляться, як до живого. Приходять прощатись, вмивають вранці, обтираючи вологим рушником лице і руки, і прощають його зі світом за допомогою церковного дзвону. В одних селах за небіжчиком дзвонять щодня, поки тіло є в хаті, і на заході сонця. Пояснюють це так. Він іде зі світу і треба його прощати з денним світлом, з сонцем, адже на тому світі йому ніщо не буде світити. У інших селах за небіжчиком дзвонять на схід сонця і пояснюють це так: він пішов з життя і тіло його буде у суцільній темряві, але ж душа пішла на небо і її треба вітати з сонцем, тому і дзвін на схід сонця. При похоронному дзвоні велике значення має авторитет і майновий стан небіжчика. Залежно від того і пошана дзвоном.

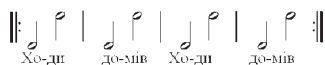
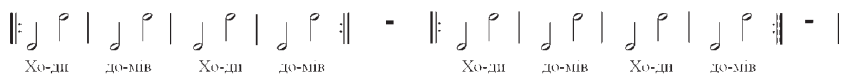
У селі Мала Волосянка при похоронному дзвоні дзвонар ударяє тричі одиночними ударами від більшого до меншого дзвонів і при тому промовляє: «З гостини – додому».

В селі Присліп дзвонять традиційно тричі з двома перервами і при тому мовлять: «Чи вмер? Чи вбили?» Графічно це виглядає так:

В селі Карпатському дзвонять традиційно, промовляючи: «Ходи домів». Вдруге дзвонять, як підносять тіло до церкви, і втретє – як опускають тіло в яму. Дзвонять однаково для всіх небіжчиків, тільки як опускають тіло в яму, то дзвін звучить до півхвилини.

В селі Комарники дзвонять також традиційно тільки у великий і середній дзвони і при тому промовляють: «Кличуть від дому». Слово «від» на бойківській говірці означає «до». Графічно це виглядає так:

Село Матків. Дзвонять трьома дзвонами звично і при тому промовляють: «До гробу». Графічно це виглядає так:

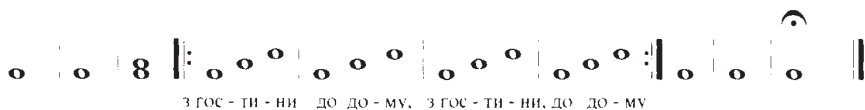
У селі Бітля дзвонар дзвонить трьома дзвонами за допомогою шнурів, ударяючи билом на два боки одним безперервним довгим дзвоном.

У селі Шум'яч дзвонар ударяє великим дзвоном, який і є основою звучання. До великого дзвону додається і малий, наче стверджуючи те, що сталося. Графічно це має такий вигляд:

Якщо померла старша людина (пенсійного віку), то дзвін звучить по кілька хвилин з двома перервами, тобто тричі. Якщо померла молода, але сімейна людина, то дзвін звучить з однією перервою, тобто двічі, а якщо померла дитина або неодружені хлопець чи дівчина, то за ними дзвонять одним довгим дзвоном без перерв.

У селі Сигловатому немає різниці, якого віку небіжчик. Там дзвонять усім однаково. Графічно звук виглядає так:

Середня частина дзвону повторюється багато разів. У цьому селі дещо змінений порядок дзвону. Перший раз – як сповістили про смерть і взяли світло. Вдруге – на другий день при заході сонця. Як захід сонця символізує кінець світлового дня, так смерть символізує кінець життя людини. Втретє дзвонять при підході траурної процесії до церкви.

У Середній Турції дзвонар дзвонить двома дзвонами, беручи било в руки і промовляє при тому:

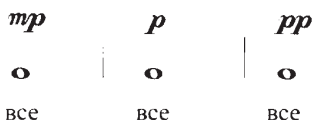
і так за дорослими тричі по 50 разів, за дитиною або за неодруженим юнаком чи дівчиною – тричі по 30 разів. Тут також дещо змінений порядок і філософія дзвону. Перший раз, як сповістили про біду і взяли світло, тричі по 50 чи по 30 разів. Вдруге дзвонять наступного дня, на схід сонця. Пояснюють це так: смерть – кінець земного життя, а за тим є життя вічне. Душа залишає мертве тіло на землі і починає вічне життя на небі. Як вічно сходить сонце, так вічно житиме той, чия душа ввійшла у царство Боже. І втретє дзвонять при підході (на третій день) траурної процесії до церкви. Так само тричі по 50 чи по 30 разів.

У Горішній Турції за померлим дзвонять чотири рази. Пояснюють це тим, що мусить бути парна кількість. Як буде непарна, то небіжчик хотітиме повернутись, як парна – то ні. Адже коли несуть небіжчику квіти, то також добирають парну кількість їх. Перший раз дзвонять, коли сповістили про біду і взяли з церкви світло. Другий раз – коли взяли з церкви процесію і хрест. Третій – при підході траурної процесії до церкви, і четвертий – при виносі тіла

з церкви. У перших трьох випадках дзвонять спочатку меншим, а потім великим дзвоном і при тому мовлять:

У четвертому випадку (коли виносять тіло з церкви) дзвонять тільки одним великим дзвоном трьома ударами, промовляючи при тому:

У селі Мельничному усе відбувається традиційно, тільки не традиційною є кількість ударів у дзвін. Дзвонять в одну крису і стільки ударів, скільки років прожив чоловік. Кожен удар символізує рік прожитого життя. Якщо людина немолода, то кількість ударів дорівнює кількості прожитих літ. Якщо людина молода, то кількість ударів дорівнює кількості прожитих літ і це може повторитись тричі зі значною паузою між ударами. Наприклад: 32-пауза, 32-пауза, 32.

Якщо померла дитина, їй також дзвонять стільки разів, скільки літ вона прожила, тільки той дзвін може повторюватись з паузами багато разів.

У селі Жукотин б'ють в один дзвін і в одну крису, вдаряючи у той бік дзвону, де є небіжчик. Якщо хтось помер у нижньому кінці села, то ударяють у напрямку до небіжчика, а якщо небіжчик у верхньому кінці села, то ударяють у напрямку верхнього кінця. Дзвін один, а звучання з різних боків різне, і за звучанням дзвону люди орієнтуються, у якому кінці села сталась біда.

У селі Верхня Яблунька спочатку дзвонять двома дзвонами одночасно і по три удари, наче перехрестились, а потім кожним окремо, безсистемно і довго:

У селі Боберка за небіжчиком дзвонять п'ять разів: як сповіщають про біду і беруть світло, як копають яму і беруть процесію (це відбувається одночасно), при підході траурної процесії до церкви, перед виносом тіла з церкви і при підході з тілом до ями.

до - до - му. до - до - му. до -до-му

У селі Вовчому це робиться традиційно тричі. Тільки якщо пішов з життя поважний селянин – за ним дзвонять довго, якщо якийсь бідак – то так само тричі, тільки коротко.

У селі Ясіночка Стецьова дзвонять також узвичаєно тричі, тільки за поважним селянином, який щедро давав на Боже, дзвонять у великий дзвін і при тому промовляють:

мав - дав мав - дав

А як пішов зі світу якийсь бідак, то за ним дзвонять так само тричі, тільки у малий дзвін і коротко.

не мав не дав не мав не дав

Окремо слід відзначити той випадок, коли похорон припадає на Великодню п'ятницю, суботу чи сам Великдень. Тоді тіло до церкви не заносять і не дзвонять, а несуть мовчки від дому до цвинтаря. Лише в Горішній Турці збереглась традиція у дні Великодніх свят ховати небіжчика звуком удару дерев'яного молотка у дерев'яну дошку, у так зване клепало.

У селі Розлуч через увесь Великий піст не дзвонять взагалі ні на Службу, ні на похорон.

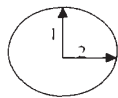
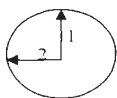
На грозу дзвонять не скрізь, і причини тут різні. В більшості сіл вважають, що на грозу має бути окремий дзвін, а такий є не скрізь.

Якщо дзвін посвячений на грозу, в інших потребах він не має використовуватись, бо тоді він втрачає свою магічну силу. Не можна дзвонити оскверненими дзвонами. Осквернені – це такі, якими дзвонили за самогубцем.

Дзвоном можна як відігнати грозові хмари від села, так і привернути їх до села. Усе залежить від того, як дзвонити. Дзвін довгий, безперервний і має бути дуже ритмічним. Якщо дзвонар збився з ритму, то хмара не знає, куди їй іти, і може повернути до села.

Найцікавіший грозовий дзвін записано в селі Верхні Турочки на Турківщині. Дзвонар Микола Кропивницький, 1947 р.н., освіта середня. Дзвонар стає на підвищення між двома більшими дзвонами, затикає вуха ватою, ударяє не за допомогою шнура, а беручи било дзвонів до рук, ударяє на дві криси, але не діаметрально, а по чверті і тільки від себе, одночасно обома дзвонами. Дзвонар стає обличчям у той бік, звідки насувається хмара, і б'є ударами від себе.

Схематично це виглядає так:

ударяє повільно, дуже ритмічно і при тому мовить:

і так багато разів
 А ти ту - ча ро - зій - ди - ся

Відтак промовляє:

і так багато разів
 бар - він - ця - ми. гра - ни - ця - ми.

а потім разом:

і так багато разів
 А ти ту - ча ро - зій ди - ся бар - він - ця - ми. гра - ни - ця - ми.

*Барвінці – погані, необроблювані землі

**Границі – межі сільських угідь

Удари у дзвони мають бути дуже рівними і чіткими. Якщо ритм ударів порушено, то хмари можуть повернути на село. Дзвонар б'є у дзвони часом годину і більше, то й утримати

чіткий ритм тут не просто. Якщо хмара повернула на село, то може бути біда: злива, град, пожежі. Якщо громада вирішує, що причиною біди є невправність дзвонаря, то його карають зневагою, громадським осудом, усуненням від дзвонів, а часом і б'ють.

У селі Закіпці на грозу дзвонять так, як і у Верхніх Турочках, тільки промовляють інакше, а саме: «Жито-пшениця, туча вернися» і так багато разів.

У селі Нижнє Гусне промовляють так: «Від тучі, від бурі, там жито пшениця – ти, тучо, вернися».

А у селі Вовче на грозу дзвонять у два дзвони, у дві криси, безсистемно (хаотично) і мовчки. Пояснюють такий спосіб дзвоніння тим, що треба дзвонити так, щоби хмара збилась зі свого напрямку. Вона покрутиться-покрутиться і виллється будь-де, тільки не в селі.

Так у різних селах по-різному дзвонять у всяких потребах і кожен по-своєму правий.

Колись дзвонили ще й на негоду. Як великий снігопад, віхола, заметіль – то дзвонили, щоби люди, які з різних причин опинилися в лісі, чи ще десь далеко від хати, йшли на звуки дзвону. За той дзвін платили гроші. Зараз не платять, то й не дзвонять.

Серед інших видів використання обрядових дзвонів помітна і досить поширена традиція серед греко-католицьких, а подекуди і православних громад Київського патріархату, коли священик іде сповідати тяжко хворого. За п'ять кроків перед священиком іде паламар і дзвонить у ручний дзвоник або у зв'язку з трьох чи чотирьох ручних дзвонів. Дзвін тихий, мелодійний, приємний і спокійний. Люди при зустрічі з такою процесією зупиняються, вклоняються священикові, бо той іде до хворого із Святими тайнами. Дзвонять по дорозі від церкви до хати хворого. Коли приходять до

хати, дзвонар востаннє дзвонить біля порога, сповіщаючи господарів про прихід священика. Двері відчиняють, пропускають священика. Усі, хто є в хаті, клякають і моляться, а священик проходить до хворого і сповідає його.

У селі Верхнє Висоцьке після Служби дзвонар робить кілька ударів у великий дзвін у дві криси. Цей дзвін зветься «На достоїнство» і означає кінець Служби.

У селі Комарники дзвоном лікують дітей. Коли у сім'ї є хвора дитина, її приводять на дзвіницю і дають можливість подзвонити хоча б один-два удари (бажано більше). При цьому батько чи мама промовляє: «Щоб мій синочок (донечка) був (була) таким здоровим, як церковний дзвін». Кажуть, що помагає.

У багатьох селах дзвоном сповіщають про прихід священика і початок Служби. Дзвін такий же, як і на скликання, тільки коротший, до півхвилини. Використовують дзвони при Хресному ході навколо церкви і на Водохреще – до ріки. Дзвін такий же, як і на скликання до Служби Божої.

1. о. Бендик Мирон. Спадщина нерозділеного християнства і Київська Русь. Бойки: Науковий збірник. – Дрогобич, 2000. – Т. 1. – С. 7.
2. Кобільник Володимир. Руська путь. Літопис Бойківщини. – Самбір, 1932.

SUMMARY

Petro Zborovski

Boikivshchyna bell and ringer on the examples Turka rayon of Lviv oblast (renewal tradition)

Captured attention to ringer customs in parish of Turka district, describe some kinds of church bells.

Keywords: Turka district of Lviv region worship, bells, ringer, manners of ringing.